

Určité „posledné otázky“ — na ktoré odpovedá práve Kristova zvesť — vynárajú sa aj pred komunistickým človekom. Marx vraj urobil chybu, keď „absolútne, ktoré chcel vyrvať bohu, vložil do dejinne sa vyvíjajúceho hospodárstva alebo na jeho koniec“ (tamže). Calvez končí svoj príspevok s prejavom dôvery v otvorenú diskusiu ako nástroj budovania spoločného sveta veriacich a neveriacich.

*

Záverečné slovo Iringa Fetschera je svojráznym religionistickým a najmä politologickým pohľadom na súčasnú problematiku kresťanstva a marxizmu, resp. ateizmu. Vzťah k ateizmu sa dnes diferencuje, uznáva sa jeho príspevok k seba-reflexii náboženstva a k boju proti zvecnenej viere. Rozlišovaním ideológií a historických hnutí stráca globálny antikomunizmus svoje opodstatnenie. Pokiaľ ide o marxistický ateizmus, nesúhlasí Fetscher s „Engelsovou líniou“ nezlučiteľnosti náboženstva s tzv. „vedeckým svetovým názorom“. Marx túto formu kritiky náboženstva nepoznal; odvolávajúc sa na známe Marxove výroky Fetscher v podstate tvrdí, že Marxovi nešlo o priamu kritiku nábo-

ženstva, ale len o „vytvorenie takých sociálnych pomerov, v ktorých už individua nebudú náboženstvo potrebovať“ (161). Pozornosť dnešných teológov sa obracia práve k pôvodnej Marxovej teórii náboženstiev. Teológovia nepopierajú, že „Marxova téza sa skutočne týka určitých foriem deficientnej religiozity a zvecnenej teológie“ (tamže). Fetscher tiež zo svojho hľadiska hodnotí ideovopolitický vzťah niektorých komunistických strán, najmä KS Talianska a KS Francúzska k náboženstvu a kritizuje B. Bošnjaka za nedostatočné rešpektovanie všetkých týchto okolností a javov. Zastáva ďalej názor, že aj nepriama marxovská kritika náboženstva je nateraz ešte neverifikovanou hypotézou, čo by marxisti v dialógu s kresťanmi mali uznať. No eventuálne zanikanie náboženstva by mohli verifikovať výlučne len kresťania sami. V diskusii kresťanstva a marxizmu odmieta autor antagonistické „kliše“: vedecký svetonázor proti náboženskému svetonázoru, žiada vzájomný rešpekt, poznávanie a diferencovanejšie stanoviská na obidvoch stranách v záujme ich obojstranného prospechu.

Bohumír Kvasnička

ZMYSEL JEDNÉHO ŽIVOTA

Nakladateľstvo Kalich vydalo v minulých mesiacoch Brožov preklad pozoruhodnej práce Georgesa Casalisa *Karl Barth. Život a dílo*.¹ Preklad je z francúzskeho originálu² a autorom revidovaného a doplneného nemeckého znenia.³ České vydanie autor rozšíril o dve nové kapitoly: *Půl století kázání a Karl Barth a Praha: „Pokus mu porozumět“*. K biografii je pripojená bibliografia česky vydaných Barthových prác a niektorých štúdií o Barthovi.

Už v predslove vymedzuje Casalis zá-

mer a poslanie práce. Venuje sa hlavne laikom, pretože autor celkom zastáva Barthovo stanovisko, „... že má-li církev kázat slovo Boží, musí vést pravý dialog s nekřesťany.“ (str. 77) Casalis nepodáva „ani odbornou studii, ani nové teologické

¹ G. Casalis, *Karl Barth. Život a dílo*, Praha, Kalich 1968, preložil Luděk Brož.

² *Portrait de Karl Barth, Labor et Fides*, Genève 1960.

³ *Karl Barth — Person und Werk*, Stimme-Verlag, Darmstadt 1960.

poznatky, nýbrž spíše prosté vyličení životního díla — díla často podceňovaného či zkresleného“ (str. 5). Zároveň hovorí o ďalšom zámere práce a v tejto súvislosti o skutočnom poslaní teológie: „Nadějnou vyhlídku má taková církev, jejíž teologové se cítí jako laici, jsou hotoví vidět v teologii životní nerv křesťanského svědectví“ (str. 5). Týmito prostými, bezprostrednými slovami vlastne vyjadruje jeden z najpodstatnejších črt dialektickej teológie — jej snahu o nadobudutie ekumenickej dimenzie. V predslove k českému vydaniu autor znova vyslovuje pranie, aby jeho práca prispela k rozvíjaniu nedávno začatého dialógu medzi teológmi a marxistami.

Celá práca pozostáva z dvoch dielov. Casalis sa starostlivo drží metodologického postulátu, ktorý formuluje v úvode: „Nesmíme se pokoušet Bartha jako teologa dělit, to jest neoddělovat jeho tzv. ‚humanistickou‘, po případě ‚politickou‘ činnost od jeho ‚vlastní teologické‘ práce“ (str. 6). Výsledkom je kompaktná, myšlienkovne bohatá biografía jedného z najvýznamnejších protestantských teológov všetkých čias.

Prvý diel, nazvaný *Smysl jednoho života*, je v podstate historicky členený a je venovaný vyličeniu životných osudov Bartha. I keď tu prevažuje deskriptívny spôsob výkladu, púšťa sa autor často do analýzy a tak môžeme neraz už tu oceniť snahu o postihnutie genézy dôležitých myšlienkových momentov Barthovho diela. Postulát neoddeľovať Bartha humanistu — politika od mysliteľa — teológa — filozofa, realizuje sa tu (a koniec koncov v celej práci) v zásade: ak hovorím o humanistovi, mám na mysli Bartha teológa; ak hovorím o teológovi, mám na mysli Bartha človeka.

V kapitole *Bohoslovecká studia* oboznamuje autor čitateľa so základnými vplyvmi, ktoré pôsobili na vytváranie teologického a myšlienkového sveta mladého Bartha. Vymenúva predovšetkým Adolfa von Harnacka, Hermanna Gunkela, Adolfa Schlattera, Ritschlovho žiaka Wilhelma

Hermanna. Najmä u posledného vidí rozhodujúci vplyv na Barthovo prijatie a formovanie myšlienky „stretnutia s živým Bohom“, „stretnutia s vnútorným životom Ježiša“, z ktorého sa môže zrodiť a rozvinúť osobný náboženský život. Spomína tiež na Barthovo stretnutie s Eduardom Thurneysenom, ktorý zohral významnú úlohu v jeho osobnom živote i pri rozpracovaní a konštituovaní základných rysov dialektickej teológie. Zmieňuje sa i o stretnutí oboch s významným kazateľom Christophom Blumhardtom. Hovorí: „A tak Barth, který se vlivem svých učenců profesorů stal věrným ‚modernistou‘, byl Blumhardtovým svědectvím přiveden zpět ke kořenům autentického učení evangelia“ (str. 20).

V roku 1919 vydal Barth slávny *Römerbrief*. Dielo onedlho vyvolalo nesmiernu odozvu. V tejto časti knihy sa Casalis o *Römerbriefe* zmieňuje len všeobecne, pripomína najmä druhé vydanie z r. 1922, v ktorom Barth reaguje „na tyto vděčné či zuřivé ozvěny“ (str. 23). Faktom ostáva, že *Römerbrief* z r. 1922 bol všeobecne uznaný za jedno z najdôležitejších diel Barthových i súčasnej protestantskej teológie. V *Römerbriefe* a v niektorých ďalších prácach tohto obdobia sa formuje Barthovo chápanie teológie a cirkvi, ako „výsledok úvah kazateľa a cirkve o jejich vlastním poslaní. Znamená odpoveď, o niž se církev pokouší v každé době před rozhodující otázkou po obsahu svého kázání. Není (církev) ani institucí, ani místem, na němž mají být uchovány či obhájeny mravní hodnoty, nýbrž je především zástupem svědků... Úkolem teologie je připomínat a vždy znovu církvi vracet její existenční oprávnění: obsah jejího poselství“ (str. 24).

Koniec dvadsiatyh rokov a roky tridsiate sú charakteristické zvýšeným záujmom Bartha o problémy cirkevnej dogmatiky. Z tohto obdobia venuje Casalis pozornosť hlavne spisom *Učení o slovu Božím*, *prolegomena ke křesťanské dogmatice* z roku 1927 a *Církevní dogmatice*, ktorú

začal Barth vydávať od roku 1932. Tu vidí autor začiatky vypracovania Barthovho vlastného dogmatického konceptu.

Pomerne veľa miesta v biografii venuje Casalis rokom 1933 – 1945. Zdôrazňuje predovšetkým tri významné činy, ktorými sa Barth jednoznačne postavil proti nacistickému totalitnému režimu: spolu s Thurneysenom zakladá revue *Theologische Existenz heute*, vydáva *Barmensché vyznanie viery* („Odmietame falošné učenie, podľa ktorého by cirkvi mohla uznávať za prameň svojho zvestovania okrem a popri Božom slove ešte nejaké iné 'udalosti a mocnosti, postavy a pravdy ako Božie zjavenie.'“⁴) a známe listy cirkvám.

Pre nášho čitateľa sú nesmierne cenné a zaujímavé i ďalšie kapitoly, v ktorých je zachytený Barthov vzťah k Východu (Barth býva často kritizovaný za svoj „dialektický postoj“ k tomuto problému. „Od konce druhej svetovej války nás všetkým provázalo jako stín napätí mezi Východem a Západem. V této věci nemohu souhlasit s většinou lidí z mého okolí... Lze přehlížet skutečnost, že komunismus je v celé své útočnosti sice nepřijemný, ale zcela přirozený důsledek určitého vývoje Západu? Neovládalo snad násilí..., které nás na něm tolik pobuřuje; v jiných formách a od nejstarších dob společenský a státní život Západu – v našem pojetí: svobodného? A co nového anebo zvláště zavrženíhodného je na skutečnosti, že komunismus vystupuje jako učení o spáse pro všechny lidi a národy, a proto jako učení, které se má rozšířit po celé zemi?“ (str. 43).

Prvý diel uzatvárajú kapitoly *Křestané a veřejný život*, *Boží lidství* a kapitola s názvom *Mozart*. Tu volí autor, viac než v predchádzajúcich častiach práce, metódu zoznamovania čitateľov s mysliteľovými názormi prostredníctvom autentického textu. Necháva často hovoriť „Bartha samého“. Dobré si uvedomuje vnútorné napätie Barthových myšlienok, ktoré možno inak len veľmi ťažko vyjadriť. Toto „promlouvání“ mysliteľa tvorí podstatnú súčasť,

možno i jadro myšlienkového gradácie práce. Casalis tu hodnotí význam spisu *Obec křestanská a obec občanská* z r. 1946 a dodáva: „... patří mezi vrcholná díla současné teologie. Není možné podat její obsah, každé slovo je zde pečlivě odváženo, má vlastní smysl a dosah...“ (str. 47).

Druhá časť práce – pod názvom *Rozbor hlavních děl K. Bartha* – tvorí vlastne jadro celej biografie a sa v nej systematicky vysvetľuje to, čo sa v prvej časti sleduje prevažne historicky. Podstatu tvoria štyri kapitoly: *Exegetické práce*, *Historické práce*, *Dogmatické práce*, *Politické a literárne práce*; organicky k nim pristupuje stať *O dialektické metodě*, ktorá spolu s výkladom Barthovej dogmatiky vytvára akýsi zborník Casalisových úvah.

Všetky tieto časti smerujú, i keď v rôznych rovinách k jednému cieľu: vysvetliť podstatu Barthovej dialektickej teológie, jej zmysel a poslanie a osvetliť veľmi závažný a často diskutovaný problém dialektickej metódy.

Kapitoly pod názvom *Exegetické práce* a *Historické práce* vytvárajú významný predpoklad na pochopenie toho, čo vysvetľuje Casalis pri výklade Barthovej *Dogmatiky*. Casalis sa tu znova vracia k problému komentárov. Opäť sa analyzuje zmysel a význam *Römerbriefa* a na ňom východiskový problém dialektickej teológie, ktorý Barth formuluje v druhom vydaní uvedenej práce takto: „Mám-li nějaký ‚systém‘, pak jen v tom, že mám pokud možno trvale před očima pozitivní i negativní význam toho, co Kierkegaard nazval ‚nekonečným kvalitativním rozdílem‘ mezi časem a věčností. ‚Bůh je na nebi a ty jsi na zemi.‘“⁵ Dostáva sa tak k jadrú protestantskej dialektickej teológie, pre ktorú je typický odpor k akejkoľvek teológii kontinuity, k akejkoľvek analogickej teológii a súčasne rieši problém „inosvetskosti Boha“, otázku diskontinuitného chápania

⁴ Bekanntnisschriften und Kirchenordnungen der nach Gotes Wort reformierten Kirche, 339, München 1938.

⁵ Römerbrief, 13.

sveta a Boha. Autor uvádza, že tomuto problému zodpovedá i spôsob Barthovho prístupu k *Evangeliu*, k chápaniu jeho zmyslu a interpretácie. Moment trvalého hľadacstva je obsiahnutý i v Barthových kázňach.

Kapitola *Dogmatické práce* patrí k najzávažnejším v Casalisovej knihe. Po úvodnom oboznámení s tzv. *Drobnými spisami dogmatickými* sa zaoberá najvýznamnejším Barthovým dielom *Cirkevná dogmatika*.⁶ Nemožno očakávať — je to dané už samým rázom Casalisovej práce, snáď predovšetkým preto, aby nestratila onen proponovaný ekumenický charakter — že pôjde o podrobnú analýzu tohto náročného diela. Už zložitost a hĺbka problematiky, nastolená v *Dogmatike*, kladie hranice možnosti explikácie. Z Barthovej *Dogmatiky* vyzdvihuje predovšetkým dve základné črty: christologickú náplň, prípadne jej christologický moment a s ním súvisiaci problém christologického sústredenia. „Jediné z pohľadu od Ježiša Krista môžeme vidieť a rozumieť, jaký zmysl má v kresťanství onen jedinečný vzťah, na ktorý vždy s novým údivom musíme poukazovať a na neň poukazujeme s nutným rizikom najťažších omylů, když pravíme: Bůh a člověk. Co se tím chce říci, můžeme přesně objasnit jen tak, že vyznáme: Ježíš Kristus“ (str. 79).

Zvláštnu pozornosť si zaslúži kapitola o dialektickej metóde. Venuje sa prevažne vysvetleniu, resp. vymedzeniu samého pojmu. Na tomto mieste sa azda najviac pre-

javuje určitá „opatrnosť“ autora. Osvetlenie charakteru dialektickej metódy ponecháva v podstate samému Barthovi: „Že se Bůh (ale opravdu Bůh!) stává člověkem (avšak opravdu člověkem!) je zde pojato jako živá skutečnost, jako rozhodný obsah opravdové řeči o Bohu. Avšak jak lze vyjádřit nezbytný vztah obou stran k tomuto živoucímu středu? Pravý dialektik ví, že tento střed nelze obsáhnout ani nazírat; dá se zde proto jen naprosto zřídka strhnout k přímým výpovědím. Ví totiž, že všechna přímá sdělení, ať kladná nebo záporná, nejsou nikdy informací o tomto středu, nýbrž vždycky jen dogmatikou nebo kritikou... A tak jen zbývá... pokoušet se soustavně o vzájemný vztah mezi kladem a záporom: „ano“ ozřejmovat na „ne“ a „ne“ objasňovat pomocí „ano“, aniž se zastavíme déle než na okamžik na tomto strohém „ano“, či „ne“.“⁷

Celú prácu uzatvára kapitola *Karl Barth a Praha: „Pokus mu porozumět“*. Autor sa tu pokúša vysvetliť zložité vzťahy medzi Barthom a Kresťanskou mierovou konferenciou.

Vydanie Barthovej biografie môžeme hodnotiť, obzvlášť v našich pomeroch, ako významný edičný čin, ktorý by mohol prispieť k odstráneniu závažných diskrepancií, ktoré u nás v tejto oblasti existujú.

T. Hudeček

⁶ Die kirchliche Dogmatik, 1932—1959, doteraz dvanásť zväzkov.

⁷ *Gottes Wort und die Theologie*, 171 n.

KNIHA O FILOZOFII A POLITIKE

Autori nevelkého zborníka sociálnofilozofických štúdií nazvaného *Politická filozofia** používajú ako východisko pre svoje názory poznatok, že subjekt politicko-filozofických teórií súčasnosti sa oproti subjektu teórií typu Aristotelovej *Politiky*,

Hobbesovho *Leviathana* či Hegelovej *Filozofie práva* zmenil v tom zmysle, že sa

*Political Philosophy, ed. by Anthony Quinton, Oxford University Press, London 1967, 201 str.